

Teresa Gumuła

"Spór o duszę polskiego nauczyciela: społeczeństwo galicyjskie wobec problemów kształcenia nauczycieli", Andrzej Meissner, Rzeszów 1999 : [recenzja]

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 14,
359-361

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Teresa Gumuła

**ANDRZEJ MEISSNER, *SPÓR O DUSZĘ POLSKIEGO
NAUCZYCIELA. SPOŁECZEŃSTWO GALICYJSKIE WOBEC
PROBLEMÓW KSZTAŁCENIA NAUCZYCIELI,
RZESZÓW 1999, 380 S.
SERIA „GALICJA I JEJ DZIEDZICTWO” T. 11***

Współczesny model kształcenia nauczycieli ma bogate tradycje, sięgające korzeniami przełomu XVIII i XIX wieku. Szczególny wpływ na rozwój zakładów przygotowujących kandydatów na nauczycieli miało wprowadzenie obowiązkowego kształcenia w szkołach elementarnych całej ówczesnej Europy. Wymagano już wtedy od nauczycieli przygotowania zarówno pod względem merytorycznym, jak i pedagogiczno-psychologicznym. Największe możliwości rozwoju polskiej oświaty w epoce porzbirowej pojawiły się w zaborze austriackim po uzyskaniu autonomii w latach sześćdziesiątych XIX wieku.

Podobnie jak w krajach europejskich, tak i w Galicji kształcenie nauczycieli szkół ludowych przybrało charakter problemu nie tylko oświatowego, ale i politycznego. Powszechne nauczanie elementarne wiązano z kształtowaniem poglądów społeczeństwa, tak więc od nauczycieli zależała realizacja koncepcji szkoły ludowej, a „walka o rząd dusz” stała się ważnym elementem polityki oświatowej władz krajowych. Dyskutowano nad programami oraz organizacją seminariów nauczycielskich w gronie partii politycznych, podczas obrad Sejmu Kra-

jowego, na łamach prasy, a także na zjazdach i posiedzeniach organizacji nauczycielskich.

Równie ważne okazało się zagadnienie kształcenia kandydatów na nauczycieli szkół średnich. Obowiązujące w drugiej połowie XIX wieku przepisy stawiały przed nauczycielami szkół galicyjskich coraz większe wymagania. Na stanowisku nauczyciela mógł znaleźć się człowiek mający co najmniej siedem semestrów studiów uniwersyteckich, w tym dwa na wydziale filozoficznym. Następnie musiał uczęszczać na wykłady z nauk pedagogicznych, aby na koniec złożyć trudny wieloetapowy egzamin przed komisją egzaminacyjną.

Kadry nauczycielskie dla szkolnictwa zawodowego były dość zróżnicowane. W wyższych szkołach zawodowych uczyli absolwenci seminariów nauczycielskich, którzy fachowe przygotowanie zdobyli na kursach specjalistycznych. W szkołach średnich zawodowych pracowali nauczyciele gimnazjalni, a także absolwenci szkół politechnicznych, rolniczych, artystycznych, którzy mieli odpowiednią praktykę zawodową oraz złożyli egzamin kwalifikacyjny.

System kształcenia nauczycieli galicyjskich tworzył więc dość skomplikowaną mozaikę szkół i kursów, nie zawsze spełniających oczekiwania placówek oświatowych zatrudniających personel pedagogiczny.

Książka Andrzeja Meissnera zawiera bogaty i niezwykle interesujący materiał, stanowiący próbę odpowiedzi na pytania, jak funkcjonował system kształcenia nauczycieli oraz jakie przynosił efekty – zarówno w zakresie praktycznym, jak i teoretycznym. Autor wykorzystał cenne materiały źródłowe – Akta Rady Szkolnej Krajowej i Namiestnictwa zgromadzone w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym we Lwowie. Były wśród nich sprawozdania powizytacyjne, akta personalne nauczycieli, statystyki szkolne i finansowe. Podobny charakter miały źródła przechowywane w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie. Jak podkreślił sam Autor, stosunkowo niewiele wiadomo o wewnętrznym życiu opisywanych placówek, problemach wychowawczych, aktywności młodzieży itp. Natomiast analiza zawartości prasy pedagogicznej (m.in. czasopism „Szkoła” oraz „Rodzina i Szkoła”), słowników, encyklopedii, wydawnictw okolicznościowych umożliwiła odtworzenie sylwetek kadry pedagogicznej zakładów nauczycielskich. Równie cenny materiał został zgromadzony w części bibliograficznej, gdyż w recenzowanej pracy znajdujemy omówienie dorobku pisarskiego nauczycieli seminaryjnych.

Książka A. Meissnera składa się z siedmiu rozdziałów. Dwa pierwsze rozdziały mają charakter wprowadzający w problematykę formowania się systemu kształcenia nauczycieli w Europie na przestrzeni drugiej połowy XIX wieku oraz początków XX stulecia, a także kontrowersji wokół seminariów nauczycielskich działających na terenie Galicji. W kolejnych rozdziałach zaprezentowano sieć

państwowych i prywatnych seminariów nauczycielskich na tle szkolnictwa pedagogicznego monarchii austro-węgierskiej, materialne warunki ich funkcjonowania; dokładną charakterystykę kadry nauczającej, jej dorobek pisarski, osiągnięcia naukowe ukraińskiej kadry pedagogicznej, a na koniec ewolucję systemu wychowawczego.

Całość uzupełnia bogata bibliografia, siedem aneksów, wykazy nauczycieli oraz spisy szkół. Warto dodać, że szata edytorska jest bardzo staranna, wiele rycin, fotografii, ilustracji oraz kserokopii rękopisów czyni z niej lekturę żywą, fascynującą nie tylko historyka oświaty.

Prace naukowe opublikowane w serii „Galicja i Jej Dziedzictwo” zostały więc wzbogacone o monografię zawierającą rzetelny obraz stosunków oświatowych w Galicji przełomu XIX i XX stulecia.